

ВИЩА ОСВІТА ТА НАУКОВА СФЕРА АВСТРАЛІЇ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ ст.: ТРАДИЦІЇ ТА ТЕНДЕНЦІЇ

У статті здійснено комплексний аналіз тенденцій розвитку вищої освіти та наукової сфери Австралії в другій половині ХХ ст. Розглянуто основні системні зміни в сфері вищої освіти та наукової політики Австралії, пов'язані з її модернізацією, розширенням доступності, підвищенням якості та ефективності в умовах соціально-економічного реформування.

Ключові слова: вища освіта, університети, наукова сфера, академія наук, університетська мережа.

Olena Myronchuk. Higher education and the scientific sphere of Australia in the second half of the XX century: traditions and tendencies. The article provides a comprehensive analysis of trends in the development of higher education and the scientific sphere of Australia in the second half of the XX century. The main systemic changes in the sphere of higher education and scientific policy of Australia, related to its modernization, expanding accessibility, improving quality and efficiency in the context of social and economic reform are considered.

Keywords: higher education, universities, scientific sphere, academy of sciences, university network.

Дослідницький інтерес до становлення та розвитку освітньої та наукової політики Австралії обумовлений тим, що в країні накопичений чималий досвід модернізації вищої освіти, який враховує як загальносвітові тенденції, так і специфічні особливості національного соціально-економічного розвитку. Розвиток вищої освіти в Австралії у другій половині ХХ ст. можна охарактеризувати як період серйозних системних змін, пов'язаних з

необхідністю розширення її доступності, підвищення якості та ефективності в умовах соціально-економічного реформування, а згодом – і в умовах глобалізації та інтернаціоналізації вищої освіти. Тож аналіз досвіду організації і модернізації вищої освіти в Австралії, з'ясування етапів розвитку системи вищої освіти, її напрямків, методів здійснення і результатів реформування видається надзвичайно важливим для визначення шляхів і перспектив розвитку вищої освіти та наукової сфери в Україні.

У вітчизняній історіографії існує не так багато робіт комплексного характеру, присвячених питанням розвитку вищої освіти та наукової сфери Австралії. До окремих аспектів їх розвитку зверталися І. Балицька, Ю. Кобюк, Н. Пасько, Т. Пиляєва, Г. Слозанська, які аналізують сутність освітніх перетворень в Австралії переважно з науково-педагогічної точки зору. Чималий досвід в цій царині накопичили австралійські дослідники: Р. Селлек, С. Макінтайр, Б. Вільямс, К. Кейбл, С. Марджінсон, М. Томіс, М. Теобальд, Г. Краучер, Д. Річард та ін. В той же час детальний аналіз наявної фахової літератури свідчить, що порушена тема потребує комплексного і системного дослідження.

В аналізі систем вищої освіти зазвичай традиційно виділяють дві інваріантні моделі: «атлантичну» (Велика Британія, Ірландія, США) і «континентальну» (Німеччина, Франція, Нідерланди). Ці моделі різняться за схемами управління і фінансування закладів вищої освіти, ступенем їх автономії, домінуючими орієнтаціями, цінностями і стратегіями [1]. Однак існує чимало так званих «складних», «прикордонних» і «гібридних» систем, які вибиваються з рамок усталеного аналізу і не можуть бути однозначно віднесені до жодної з традиційних моделей вищої освіти. Прикладом такої моделі є система вищої освіти Австралії.

Австралія входить до числа країн-лідерів з високими репутаційними показниками розвитку науково-освітньої сфери та займає одне з перших місць в галузі інтернаціоналізації вищої освіти і перше місце за темпами розвитку транснаціонального навчання. Австралійська система вищої освіти знаходиться в процесі модернізації, обумовленої як необхідністю підвищення

ефективності власного управління, так і сучасними викликами інтернаціоналізації освіти. Сьогодні особливий інтерес викликає австралійський підхід до забезпечення якості вищої освіти в умовах інтернаціоналізації та розширення горизонту можливостей споживачів освітніх послуг.

Стрімкий розвиток системи вищої освіти Австралії припадає на післявоєнний період. У другій половині ХХ ст. в Австралії сформувались основні групи закладів вищої освіти: університети (державні та приватні) та технічні коледжі (Technical and Further Education, TAFE), які є самостійними вищими навчальними закладами державного чи місцевого рівнів. Державні університети фінансуються федеральним урядом відповідно до визнаного наукового профілю. Серед державних університетів п'ять належать до закладів змішаного типу (вища освіта, професійна освіта та довузівська підготовка). Приватні заклади вищої освіти – це, головним чином, теологічні коледжі та коледжі, які спеціалізуються в певних професійних галузях або в сфері мистецтва. Ряд державних університетів отримав свій статус лише наприкінці 1980-х рр.

За часом створення державні університети можна умовно поділити на три покоління, або ж групи. До першої групи відносять найстаріші університети країни, які були засновані ще в другій половині ХІХ ст. і мають чітко виражену наукову орієнтацію: Сіднейський (1850 р.); Мельбурнський (1853 р.); Аделаїдський (1874 р.); Тасманійський (1890 р.) у Гобарті; Квінслендський (1909 р.) у Брисбені; Західноавстралійський (1911 р.) у Перті. Відмінною рисою цих університетів є їхній «академізм» і виразна спрямованість на здійснення фундаментальних досліджень. До другої групи входять університети, створені в післявоєнний період, які, окрім потужної наукової бази, приділяють велику увагу підготовці викладачів. Третю групу складають вісімнадцять університетів, заснованих в новітній час.

Друге покоління австралійських університетів заявляє про себе в післявоєнний період. На відміну від перших австралійських закладів вищої освіти, основний наголос в них робиться не на

фундаментальні дослідження, а на підготовку кваліфікованих кадрів. Цей акцент був обумовлений соціальним замовленням – в післявоєнному австралійському суспільстві потреба у фахівцях з вищою освітою зростає в кілька разів.

Стимулом до появи другої хвилі університетів послужило створення 1 серпня 1946 р. у Канберрі Австралійського національного університету. Спочатку він спеціалізувався на дослідницькій роботі аспірантів, а у 1960 р. об'єднався з університетським коледжем Канберри, що був заснований у 1929 р. як кампус університету Мельбурна, і розпочав навчання студентів. Заснування на базі університету автономного Інституту наукових досліджень дозволило поєднати риси центральної науково-дослідної установи і провідного вищого навчального закладу країни.

Австралійський національний університет був заснований на підставі закону, внесеного до федерального парламенту прем'єр-міністром Беном Чіфлі і міністром післявоєнної реконструкції Джоном Дедменом і схвалений за підтримки лідера опозиції Роберта Мензіса. Сьогодні він залишається єдиним університетом в країні, створеним згідно з федеральним законом [2].

До заснування та становлення Австралійського національного університету долучилася група видатних австралійських вчених: сер Марк Оліфант, лідер в галузі розвитку радарів і ядерної фізики; сер Говард Флорі, який брав участь у відкритті пеніциліну; сер Кейт Хенкок, видатний історик; Херберт Кумбс, відомий економіст і громадський діяч [2].

Бурхливий розвиток університетської сфери припадає на 40 – 70-ті рр. ХХ ст. У 1949 р. був заснований університет Нового Південного Уельсу в Сіднеї, в 1954 р. – університет Нової Англії в Армідейлі. Найбільша кількість новостворених університетів виникла у 60-х рр. ХХ ст.: університет Монаша в Мельбурні (1961 р.), університет Маккуорі в Сіднеї (1964 р.); університет Ньюкасла (1965 р.); університет Фліндерса в Аделаїді (1966 р.); університет Ла Троб (1967 р.) в Мельбурні, а також ряд інших менш помітних вишів.

Існуючі до того часу в Австралії університети були «невеликими і комфортабельними анклавами професійного навчання та елітарної культури», які «відокремлювали себе від держави, виробничого сектора і плебейського суспільства в цілому» [3, с. 6]. Тож у другій половині ХХ ст. в умовах серйозної невідповідності між зрослими суспільними потребами країни у вищій освіті та небажанням і нездатністю невеликого числа наявних університетів, історично пов'язаних з британською академічною культурою, швидко переорієнтуватися з елітарної вищої освіти на масову нагальним стає питання запровадження загальної масової вищої освіти.

Прикладом реагування на зрослі суспільні потреби може слугувати заснування нового багатопрофільного університету – університету Монаша, названого на честь австралійського воєначальника часів Першої світової війни Джона Монаша. Вперше в Австралії університет був названий на честь людини, а не міста або штату. Він був відкритий у 1961 р. в районі Мельбурна в штаті Вікторія на додаток до традиційного «відокремленого» університету Мельбурна, заснованого століттям раніше в 1853 р. До цього моменту невелика і відносно однорідна державна система вищої освіти Австралії налічувала всього дев'ять університетів [4, с. 203].

Якщо в 1961 р. в університеті Монаша було всього 360 студентів, то вже через рік їх кількість збільшилася вдвічі, потім ще раз удвічі в 1963 р. і ще раз – в 1964 р., подальше подвоєння чисельності відбувалося за два роки, потім – за п'ять. Через десять років з моменту відкриття в університеті навчалися 11 тис. студентів, а в 1976 р. – вже понад 13 тис. [4, с. 203–204]. Він був основним постачальником місць для іноземних студентів відповідно до плану Коломбо [5]. Третій університет – Ла Троб в штаті Вікторія – був заснований в кінці 1960-х на хвилі швидкого зростання «неуніверситетського» сектора у вищій освіті [3, с. 11].

Різкий перехід до масової вищої освіти, а також потреба у високоосвічених спеціалістах обумовили появу нових диференційованих секторів вищої освіти та університетів і в 70-х рр. ХХ

ст. В 1970 р. був заснований університет Джеймса Кука в Таунсвіллі, в 1974 р. – університет Дікіна в Джилонзі. Відразу три університети були засновані в 1975 р. – університет Гриффіта в Брисбені; університет Мердока в Перті та університет Вуллонгонга у Вуллонгонзі (1975 р.).

З середини ХХ ст. темпи розвитку вищої освіти в країні різко зросли. Так, з 1946 по 1980 рр. чисельність студентів закладів вищої освіти зросла в 6 разів, збільшившись з 25,5 тис. до 163 тис. студентів. Кількість університетів за цей період збільшилася з 6 до 19. Намітився відхід від британських академічних традицій та привнесення американської традиції дослідницьких університетів, що знайшло своє відображення в заснуванні післядипломної освіти та запровадження навчання на здобуття ступеня доктора філософії, в розвитку наукових досліджень в університетах [6].

Серед новостворених університетів були технологічні університети, так звані приміські університети, які створювалися в передмістях столичних міст штатів, а також регіональні університети, організовані у віддалених місцевостях. У 60-х роках ХХ ст. виник новий тип навчальних закладів – коледжі підвищеного навчання – Colleges of Advanced Education, які здійснювали підготовку середнього технічного персоналу для промислового сектора і сфери державного управління. На початку 70-х рр. з'явилися коледжі технічної і безперервної освіти – Colleges of Technical and Further Education. Ці навчальні заклади післясереднього рівня мали широку професійну орієнтацію, а також спеціалізацію в галузі освіти дорослих.

Таким чином, в сфері післядипломної освіти сформувалася бінарна система навчання: з одного боку – університети, з іншого – коледжі підвищеного навчання і коледжі технічної і безперервної освіти, які займали проміжне положення між середніми школами та університетами. Однак в результаті збільшення попиту на університетську освіту вже до кінця 1970-х рр. 70% всіх коледжів підвищеного навчання мали післядипломні рівні підготовки (крім присудження ступенів доктора наук), що фактично прирівнювало їх до закладів вищої освіти [6].

Основною характеристикою австралійського державного сектора вищої освіти у 40–70 рр. ХХ ст. є слабка внутрішня диференційованість. Оскільки університетська історія Австралії налічує півтора століття, різниця між поколіннями закладів вищої освіти є незначною, а тому практично не існує затяжних конфліктів між «старими» і «новими» університетами, властивих, різною мірою, як для континентальної, так і для атлантичної моделі [7].

Як зазначалося вище, крім університетів, до закладів вищої освіти Австралії входять коледжі системи технічної і додаткової освіти TAFE, які є найбільшими постачальниками післядипломної освіти. Основна відмінність між закладами технічної освіти і університетами полягає в різноманітності тривалості курсів та форм навчання. Якщо в університетах більшість складають студенти денного відділення, переважна частина студентів закладів технічної освіти навчаються на заочній або на вечірній формі, поєднуючи роботу і навчання.

Руйнівний вплив Великої депресії, коли безробіття досягло рекордного для Австралії максимуму – майже у 29% у 1932 р., з усією гостротою постало питання про необхідність розширення і вдосконалення усього спектру системи технічної освіти [8].

З початком Другої світової війни в країні були створені дві основні схеми підготовки кадрів технічної освіти – Схема технічної підготовки (Technical Training Scheme, TTS) та Схема навчання і реконструкції Співдружності (Commonwealth Reconstruction Training Scheme, CRTS). Перша була запроваджена в 1941 р. для навчання робітників навичкам, необхідним під час ведення війни, а друга – в 1944 р. – для підготовки висококваліфікованих спеціалістів та покращення можливостей працевлаштування у цивільній сфері колишніх військовослужбовців і жінок. Обидві ці ініціативи передбачали додаткове фінансування університетів і вищих технічних коледжів [8].

Сектор технічної освіти продовжував розвиватись протягом 1950-х і 1960-х рр., щоб задовольнити післявоєнні потреби в робочій силі. До 1970-х рр. фінансування технічних закладів перебувало у компетенції штатів, уряд Співдружності надавав

лише незначну фінансову допомогу. Однак протягом 1960-х рр. він все більше долучався до фінансування університетів, а згодом – і закладів технічної освіти. Програми фінансової допомоги уряду Австралії і урядів штатів у 1970-х рр. були спрямовані на підтримку закладів технічної освіти та подолання проблеми високого рівня безробіття серед молоді [9].

На початку 1970-х рр. технічна освіта отримала нову назву – технічна і додаткова освіта (Technical and Further Education, TAFE) [9]. Рекомендації Звіту Австралійського комітету з технічної і додаткової освіти за 1974 р., заснування Комісії з технічної та додаткової освіти, а також дієва підтримка федерального уряду в 1970-х рр. позитивно вплинули на розвиток і зростання TAFE [8].

Традиційно австралійські університети розвивалися як цілком автономні установи, вони підлягали лише юрисдикції штатів. Головна роль в управлінні вищою освітою також належала урядам штатів, на які покладалась основна відповідальність за стан і розвиток освіти на всіх рівнях в межах даної адміністративної одиниці. Всі університети країни, крім Національного університету Австралії, були засновані парламентами своїх штатів [6]. З середини ХХ ст. значно посилюється вплив федерального управління на їх діяльність у зв'язку із запровадженням федеральних програм фінансування університетів, бюджет яких вже не витримував різкого збільшення кількості студентів.

Структура університетів Австралії формувалася поступово. Так, 6 найстаріших університетів штатів мають у своїй основі факультети, які включають кілька департаментів, а також коледжі. До складу університетів, створених в 1960-х рр., входять так звані школи, які представляють собою вищі навчальні заклади, що спеціалізуються в конкретній галузі знання і мають, як правило, післядипломні рівні підготовки. На відміну від факультетів, які входять до складу університетів, школи мають більш незалежний статус. Особливу структуру має Національний університет Австралії, до складу якого входять факультети та дослідні школи, а також дослідницькі центри і лабораторії, консультативні центри та центри безперервної освіти, дослідні інститути.

Однак серед університетів існує історично сформована ієрархія, на чолі якої знаходяться найстаріші, створені ще в другій половині XIX – на початку XX ст. Університети цього рангу є центрами підготовки науково-педагогічних і дослідницьких кадрів для інших освітніх закладів країни, в них зосереджені найбільш сильні наукові школи, сконцентровані основні фундаментальні дослідження.

На нижчому щаблі стоять університети технічного профілю, створені в 1940–1950-х рр., які спеціалізувалися на підготовці висококваліфікованих інженерів і дослідників в галузі новітніх напрямків науки і техніки. Створені в 60–70-х рр. XX ст. приміські та регіональні університети місцевого значення розташовуються на найнижчому щаблі з точки зору академічної престижності, проте їх соціальна значимість оцінюється дуже високо, оскільки вони оперативно реагують на запити і потреби місцевої влади та жителів штату у вищій освіті, надаючи можливість навчання з найрізноманітніших спектрів навчальних програм [6].

До 1940 р. всі університети і технічні коледжі фінансувалися урядами штатів, згодом фінансування системи вищої освіти здійснювалося федеральним урядом і урядами штатів на рівних засадах. З 1974 р. федеральний уряд взяв на себе фінансування університетів і коледжів на 20% їх загальних витрат. При цьому було запроваджено безкоштовне навчання в усіх університетах і коледжах. Штати зберегли за собою законодавчий і регулятивний контроль над університетами.

В основу національної моделі розвитку вищої освіти в Австралії була покладена модель, що орієнтується на масову і – в перспективі – загальну вищу освіту.

Австралійська модель управління вищою освітою сформувалась у післявоєнний час і є доволі специфічною. У країні з федеративною формою державного устрою управління освітою вкрай централізоване, відсутні органи- посередники, яким центральне міністерство могло б делегувати частину своїх повноважень. Експерименти зі створенням таких буферних організацій в Австралії ведуться ще з 1950-х рр., але жоден з них – крім створення

Агентства з якості – не був визнаний вдалим. Частково це пояснюється історичними обставинами формування австралійської системи вищої освіти. Рішення референдуму 1946 р. поклали на центральний уряд ряд соціальних зобов'язань, серед яких – забезпечення доступності якісної вищої освіти. Поставлене в цей період завдання підвищення освітнього рівня населення було реалізоване до 1970-х рр.: кількість студентів з 1940 по 1970 рр. зросла в десять разів, близько третини населення країни було охоплено вищою освітою [7].

Визнаючи підвищений попит на вчителів та викладачів для покоління «бебі-буму» та важливість вищої освіти для національного економічного зростання, у післявоєнний період уряд Австралії взяв на себе більш активну роль у фінансуванні вищої освіти з боку держави.

У 1942 р. була створена Комісія університетів для регулювання прийому до університетів та впровадження програми підготовки кадрів в рамках реконструкції/реформування Австралії (Commonwealth Reconstruction Training Scheme, CRTS). До 1948 р. під впливом CRTS було зареєстровано 32 тис. студентів, а рівень зарахувань збільшився вдвічі [6].

Перші кроки на шляху підтримки діяльності університетів були здійснені ще на початку 40-х рр. ХХ с. Так, у 1945 р. постійно діючим органом стала Комісія університетів, створена під керівництвом професора Сіднейського університету Р. К. Міллса для роботи з надання грантів та субсидій австралійським університетам. Результатом роботи цієї комісії став висновок про необхідність всебічної підтримки розвитку університетів та їхньої дослідницької діяльності, а також – започаткування діяльності спеціальних комітетів з питань фінансування університетської сфери.

У березні 1950 р. уряд Р. Мензіса створив спеціальний комітет (Комітет Міллса) для підготовки звіту про стан фінансування університетів, який рекомендував уряду Австралії робити свій внесок на періодичні витрати університетів. Результатом розслідування Комітету Міллса стало ухвалення у 1951 р. Закону «Про державні гранти (університети)» – короткострокової схеми, згід-

но з якою уряд Австралії брав на себе чверть поточних витрат на фінансування державних університетів. Наступні закони 1953, 1955, 1956 і 1957 рр. передбачали фінансову допомогу штатам від федерального уряду на покриття поточних витрат університетів за умови збереження рівня університетських доходів від державних грантів та зборів на певних рівнях [10].

Таким чином, стипендії, започатковані в 1951 р., та гранти, виділені штатам на фінансування університетів, поклали початок процесу, за яким уряд Австралії поступово брав на себе повну відповідальність за розвиток університетської освіти.

Постійна занепокоєність та стурбованість станом університетів змусила прем'єр-міністра Р. Мензіса скликати в грудні 1956 р. Комітет Мюррея для підготовки звіту про розвиток цього сектору та розробки рекомендацій щодо фінансової допомоги університетам. Дослідження, проведене Комітетом Мюррея в 1957 р., продемонструвало, що фінансові труднощі є першопричиною недоліків в університетах: нестача персоналу, погана інфраструктура, високий відсоток відрахувань, слабка мотивованість аспірантури [10].

Так, на підставі рекомендацій Комітету був прийнятий «Закон про державні гранти (університети)» 1958 р., який передбачав збільшення фінансування освітнього сектора та запровадження державних капітальних асигнувань на розвиток університетської сфери протягом трьохрічного періоду 1958–1960 рр. [10].

Ще одним важливим наслідком діяльності Комітету Мюррея стало створення у 1959 р. під головуванням колишнього професора фізики Мельбурнського університету сера Леслі Мартіна постійної Комісії австралійських університетів – статутного органу для консультування уряду Австралії з питань діяльності університетів [6].

У період з 1958 по 1960 рр. кількість абітурієнтів до університетів зросла більше, ніж на 13%. Станом на 1960 р. кількість студентів, які навчалися в десяти австралійських університетах, досягла 53 тис. У 1975 р. в 19 австралійських університетах було 148 тис. студентів [6].

Створення Комісії австралійських університетів – постійного органу для нагляду за розподілом грантів університетам – привело до вдосконалення підходів щодо їх поточного фінансування. Метод оцінювання, який використовувався Комісією, передбачав оцінку фіксованих показників видатків на навчально-дослідницькі компоненти загальних витрат для кожного факультету та граничних витрат (тобто додаткових витрат, пов'язаних із зарахуванням додаткового студента) на кожний факультет. Решта статей витрат, що охоплюють центральне управління, забезпечення діяльності бібліотек, технічне обслуговування та утримання матеріальних засобів і приміщень, оцінювались у вигляді фіксованого компонента та компонента, що варіюється залежно від витрат на навчання та дослідження [10].

Система трирічного фінансування, що застосовувалася Комісією австралійських університетів, дозволила забезпечити більш системне планування та фінансову визначеність навіть в умовах значних обмежень, особливо для старих університетів.

У серпні 1961 р. на прохання Комісії австралійських університетів уряд створив Комітет з питань майбутнього вищої освіти на чолі з Л. Мартіном (Комітет Мартіна, 1961–1964 рр.), який рекомендував запровадити бінарну систему освіти, де коледжі вищої освіти могли б розвиватися поряд з університетами. На той час сектор вищої освіти складався з таких основних типів установ: університетів, технологічних інститутів або технічних коледжів, педагогічних коледжів та спеціалізованих установ (як правило, сільськогосподарських або парамедичних коледжів) [10].

Комітет Мартіна відзначив необхідність всебічної підтримки вищої технічної освіти. Він рекомендував збільшити фінансову підтримку технічних коледжів, відокремити культурно-розважальні та торгові курси від тих, які займаються загальною освітою та технологіями, запровадити єдині стандарти, визнані у всій країні. Врахувавши ці зауваження, уряд країни прийняв рішення про фінансову підтримку нової системи коледжів підвищення кваліфікації (colleges of advanced education, CAEs, CAE),

які прирівнювались до університетів, хоча залишалися головним чином у сфері відповідальності штатів.

У 1966 р. «Закон про гранти штатам (вища освіта)» запровадив капітальні та періодичні гранти для коледжів підвищення кваліфікації, а «Закон про субсидії штатам (педагогічні коледжі)» 1967 р. передбачав субсидії і гранти на фінансування та обладнання для цих установ. У 1971 р. була створена Австралійська комісія з удосконалення освіти (комісія з вищої освіти) для консультування та сприяння розвитку галузі [10].

У 1974 р. уряд Австралії взяв на себе всю відповідальність за фінансування вищої освіти і скасував плату за навчання. Це привело до створення в 1977 р. Комісії з вищої освіти (Commonwealth Tertiary Education Commission, СТЕС), яка мала дорадчу роль та повноваження з розподілу державного фінансування серед університетів [11]. У 1982 р. Комісія створила 10 центрів передового досвіду у закладах вищої освіти, започаткувавши реалізацію програми спеціальних дослідницьких центрів. До речі, нинішня схема Центрів досконалості Австралійської дослідницької ради бере свій початок саме від цих програм.

Однак у 1975 р., в умовах федеральної політичної кризи та економічного спаду, трирічне фінансування університетів було припинено. Попри це попит на вищу освіту не зменшувався і продовжував зростати, що було пов'язано головним чином із подальшою розбудовою та розширенням мережі коледжів підвищення кваліфікації та коледжів технічної і безперервної освіти [6].

Зрозуміло, що жодна країна не може забезпечити цивілізований рівень свого прогресу та існування, свою політичну і економічну незалежність без налагодженої системи вищої освіти та організації наукових досліджень. Саме тому всі країни зацікавлені в процесах побудови адекватних національних систем вищої освіти та сфери наукових досліджень [12, с. 11].

У другій половині ХХ ст. в Австралії створювалось чимало організацій для сприяння розвитку науково-освітньої сфери, на основі яких згодом постала Австралійська дослідницька рада. Так,

у 1946 р. був створений Комітет із дослідницьких грантів університетів Австралії (Commonwealth Universities Research Grants Committee) – міжвідомчий комітет під головуванням директора Управління освіти Австралії, який відповідав за надання консультацій щодо виділення та розподілу дослідницьких коштів [13].

У 1965 р. Уряд заснував Австралійський комітет з дослідницьких грантів (Australian Research Grants Committee) для фінансування індивідуальних та колективних наукових досліджень та розподілу коштів на конкурсній основі. Цей механізм фінансової підтримки, який працює до теперішнього часу, отримав назву австралійської схеми дослідницьких грантів. На першому етапі фінансування в 1966 р. в рамках цієї програми було профінансовано 406 науково-дослідних проектів загальною сумою 3,99 млн дол. [14].

В другій половині ХХ ст. в Австралії починає формуватися розгалужена неформальна мережа університетських груп. Так, найстаріші університети, які були засновані до Першої світової війни, утворили неофіційну групу «пісковикових» університетів (Sandstone Universities). Вони об'єдналися за тим же принципом, що і британські вузи з червоної цегли (Red Brick Universities) – завдяки матеріалу, з якого були збудовані перші кампуси.

У 1975 р. була створена Австралійська технологічна мережа (Australian Technology Network, ATN) – мережа чотирьох технологічно орієнтованих австралійських університетів, діяльність яких тісно пов'язана з промисловістю. До неї увійшли: Мельбурнський королівський технологічний університет, університети Кертіна, Південноавстралійський та Сіднейський технологічний університет.

Університети, засновані в 1960–1970-х рр., утворили неформальну групу «зелених» університетів (Verdant universities). Вони були створені в адміністративних центрах штатів, часто поруч із бушами (англ. Bush, укр. Кущі, чагарник) – великими неосвоєними просторами землі, зазвичай порослими чагарником або низькорослими деревами (нині природні заповідники). Зазначимо,

що англ. *verdant* означає також «зелений» у розумінні молодий, незрілий. Переважно кожний університет цієї групи є другим чи третім за часом заснування університетом у своєму штаті; єдиний виняток – Маккуорі, який є третім університетом у Сідней, але четвертим університетом у Новому Південному Уельсі.

Основними «зеленими» університетами є: університет Фліндерса (1966 р., Аделаїда, Південна Австралія); університет Гріффіта (1971 р., Брісбен, Квінсленд); університет Ла Троб (1964 р., Мельбурн, Вікторія); університет Маккуорі (1964 р., Сідней, Новий Південний Уельс); університет Мердока (1973 р., Перт, Західна Австралія). Однак, є ще й інші університети, які вважаються «потенційно» зеленими. До них належать: університет Ньюкасла (1965 р.); університет Джеймса Кука (1970 р.); університет Дікіна (1974 р.); Воллонгонзький університет (1975 р.) [15].

Друга половина ХХ ст. ознаменувалась становленням наукової сфери Австралії. В 1954 р. групою видатних австралійців, до складу яких входили австралійські представники Лондонського королівського товариства, була заснована Австралійська академія наук (Australian Academy of Science, AAS). Першим президентом Академії став фізик-експериментатор сер Марк Оліфант. Академія створена за зразком Лондонського королівського товариства, її повноваження були підтверджені королівською грамотою [16].

Попередником Австралійської академії наук була Австралійська національна наукова рада (Australian National Research Council, ANRC), заснована в 1919 р. з метою представлення Австралії в Міжнародній раді з науки, яка припинила своє існування у 1954 р. Сьогодні це незалежна організація із секретаріатом у Канберрі, що діє зі схвалення уряду Австралії. Метою Академії є просування науки різними способами. На момент заснування Австралійської академії наук до її складу входило 24 члени.

Австралійська гуманітарна академія (Australian Academy of the Humanities) була створена Королівською хартією в 1969 р. для просування розвитку та заохочення гуманітарної освіти, а також – формування суспільного інтересу до гуманітарних на-

ук в Австралії. Вона діє як незалежна некомерційна організація, яка частково фінансується австралійським урядом [17]. Її попередником була Австралійська рада з гуманітарних досліджень (Australian Humanities Research Council, AHRC), заснована в 1954 р., а членами-засновниками Академії стали члени Австралійської ради з гуманітарних досліджень [18].

У 1971 р. з метою визнання і відстоювання передового досвіду в галузі соціальних наук, а також надання уряду авторитетних рекомендацій з питань соціальної політики була заснована Австралійська академія соціальних наук (Academy of the Social Sciences in Australia, ASSA) – незалежна неурядова організація. Вона бере свій початок від Австралійської ради досліджень в галузі соціальних наук, заснованої в 1942 р. До першого складу Академії було обрано 96 членів Ради [19].

У 1975 р. з метою використання технологічних рішень для розв'язання складних соціально-економічних завдань була заснована Австралійська академія технологічних наук і машинобудування (Australian Academy of Technological Sciences and Engineering) [20].

Отож, розвиток системи вищої освіти та наукової сфери Австралії у другій половині ХХ ст. базувався на принципах системного та процесного підходів із необхідним акцентом на потреби соціально-економічного розвитку країни. 1940-1970-ті рр. позначились стрімким розвитком системи вищої освіти Австралії – саме в цей час в країні сформувались основні групи закладів вищої освіти.

Нові виклики часу вимагали переосмислення форм і методів роботи в науковій сфері – вона стає пріоритетним напрямком розвитку країни. Заснування у другій половині ХХ ст. академій наук є показником розвитку австралійського суспільства та його готовності вирішувати проблеми економічного, соціального і духовного розвитку, спираючись на наукові знання, оперативно реагувати на виклики часу.

Досягнення освітніх та наукових результатів відбувалось в ході постійного і системного переформатування механізмів, форм

організації освітнього процесу, найголовнішим трендом якого стала масовізація вищої освіти.

У другій половині ХХ ст. сфера вищої освіти та наукових досліджень Австралії заявила про себе як про одного із світових лідерів, сформувавши власну національну систему, що продовжує активно розвиватися і вдосконалюватися.

Використані джерела та література:

1. Вахштайн В. Две модели образовательных систем: континентальная и атлантическая. *Прогнозис*. 2006. № 6. С. 321–352.
2. Australian National University. URL: <https://www.anu.edu.au/about/our-history>
3. Marginson S. Monash: Remaking the University. St. Leonards, N.S.W. : Allen&Unwin, 2000. 280 p.
4. Кларк Б. Р. Поддержание изменений в университетах. Преимущество кейсстади и концепций / пер. с англ. Е. Стёпкиной. Нац. исслед. ун-т «Высшая школа экономики». М. : Изд. дом Высшей школы экономики, 2011. 312 с.
5. Мирончук О. А. План Коломбо як складова міжнародних наукових обмінів Австралії. *Історія, культура, пам'ять у науковому вимірі: стан, перспективи*: Матеріали ІІ всеукраїнської науково-практичної конференції. (Київ, 21 травня 2021 р.). К. : Арт Економі, 2021. С. 70–73.
6. History of Higher Education in Australia. URL: <https://www.k12academics.com/Higher%20Education%20Worldwide/Higher%20Education%20in%20Australia/history-higher-education-australia>
7. Система высшего образования в Австралии. *Новости ОЭСР: образование, наука, новая экономика*. 2004. № 6. С. 5–8.
8. Bentley N. The History of TAFE in Australia. URL: <https://www.tafecourses.com.au/resources/the-history-of-tafe-in-australia/>
9. Goozee G. The development of TAFE in Australia. Adelaide, South Australia: NCVER, 2001. 111 p.
10. Jackson K. Higher Education Funding Policy // Parliament of Australia. 2 July 2003. URL:https://www.aph.gov.au/About_Parliament/Parliamentary_Departments/Parliamentary_Library/Publications_Archive/archive/hefunding
11. Marshall N. End of an era: the collapse of the 'buffer' approach to the governance of Australian tertiary education. *Higher Education*. 1990. Vol. 19. P. 147–167.
12. Глобалізація і системи забезпечення якості вищого освіти / С. А. Запрягаєв, Е. В. Караваєва, І. Г. Кареліна, А. М. Салецький. М. : Изд-во МГУ, 2007. 292 с.